

Beneficiile lecturii timpurii între mit și realitate

Prof. OANA PINTILIE
Târgu-Mureș

Abstract

The Benefits of Early Reading Between Myth and Reality

When I first started writing this article, I was quite sure of the result of my short study. As I read quite a number of articles in the recent past on the subject, I thought I would find the same conclusions: early reading brings only benefits in the young children's academic future, so it is absolutely necessary to teach children to read as early as possible. What most people don't take into consideration is that the average human brain is not prepared to analyse the written word until the age of six. It can recognise patterns with some concentration and by using the photographic memory even at the age of three, but this is far from the real reading skill which implies more: being able to look at a word, sound out its letters, apply a multitude of rules, short cuts and exclusions and then come up with the right pronunciation. And, only coupled with good reading comprehension, we can talk about a real reading skill.

This doesn't mean that we cannot read to children and teach them to love reading and books from an early age. This is the way to bring up children who will love learning and reading books for their whole lives.

Keywords: *education, children, reading, benefits of early reading, books.*

„Tot ceea ce n-avem de la naștere și de care avem nevoie când suntem mari, ne este dat prin educație. Această educație ne vine de la natură, de la oameni sau de la lucruri” - Jean-Jacques Rousseau.

Despre educație se vorbește în permanență, se dau definiții, se scriu cărți, se spune că trebuie să ne-o construim și consolidăm pe tot parcursul vieții pentru că educația are ca scop adaptarea activă la tot ceea ce vine din afara noastră, din mediul înconjurător. Prin educație, omul poate influența el însuși mediul în care trăiește, iar cultura este semnul cel mai important al

influenței active și creatoare a omului asupra acestuia.¹ Societatea creează și organizează instituții educative gradate pe care le adaptează, în timp, prin programe care să instruiască, să formeze aptitudini, abilități, să stimuleze creativitatea. Însă, pe lângă educația formală, din școli, suntem influențați, cu sau fără voia noastră, de tot ce ne înconjoară, iar educația noastră depinde de ceea ce lăsam noi înșine să ne influențeze mai cu seamă. De exemplu, mass media este concurentă și complementară sistemelor de educație și informație școlară, iar în mass media există o „*babilonie a cunoașterii*,” a cărei forță de penetrație și de influență este foarte mare și în continuă creștere.² Astfel, este foarte importantă și absolut necesară o selecție atentă a activităților de loisir și de relaxare, atât în programul adulților cât și, mai ales, al copiilor.

Probabil, cei care își fac cele mai multe probleme legate de educație sunt părinții care au copii mici, cu vârste cuprinse între 1 și 6-7 ani. Este binecunoscut faptul că, începând cu perioada antepreșcolară (1-3 ani), educația joacă un rol extrem de important și acum apar diferențele între copii, în funcție de nivelul dezvoltării lor fizice și psihice. Aceste diferențe se exprimă în apariția unor trăsături ale relațiilor copilului, ale conduitei sale, în dezvoltarea sensibilității și a limbajului. Educația trebuie să vizeze atât dezvoltarea intelectuală a copilului, spiritul de observație, atenția, gândirea, exprimarea verbală, cât și latura emoțională. Trebuie pus un accent deosebit pe dezvoltarea limbajului copilului, acesta fiind instrumentul cel mai important prin care se exercită influența educației. Este foarte important să se investească timp și efort în învățarea corectă a cuvintelor și a structurilor gramaticale, în repetarea acestora și complicarea permanentă a structurii

¹ Liviu Antonesei, *Paideia. Fundamente culturale ale educației*, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 13.

² Ursula Șchiopu, *Psihologia modernă*, București, România Press, 2008, p. 23-24.

vorbirii, în îmbogățirea continuă a vocabularului prin discuții folosind propoziții corecte și complete și explicarea sensului cuvintelor.³

O metodă foarte eficientă de dezvoltare a vocabularului și a vorbirii este introducerea în programul zilnic al copilului a lecturii, încă de la cele mai fragede vârste. Astfel punem bazele unei prietenii de lungă durată între copil și carte, copilul ajungând să îndrăgească lectura și cărțile prin contactul de timpuriu cu acestea. El va deschide cărțile de plăcere, singur, fără să i se spună.

Depinde în totalitate de părinți, de modul în care aceștia privesc lectura și cărțile, felul în care le va percepe copilul în viitor. Puterea exemplului este la vârstele mici cea mai eficientă metodă de învățare, copilul imitând comportamentul și acțiunile părinților săi și astfel se formează deprinderi care se vor păstra toată viața. Studiile arată că este eficient să le citim copiilor chiar înainte de vârsta de 2 ani, perioadă în care copilul este atras mai degrabă de jucării, dar poate arăta interes și față de carte: o răsfoiește, este atras de foșnetul paginilor, de mișcarea acestora, dar, mai ales, de imaginile colorate. Copilul privește imaginile și ascultă poveștile citite sau inventate de adult, manifestă interes pentru carte, depinde doar de adulți cum formează și educă interesul pentru lectură pentru ca aceasta să devină o deprindere mai târziu. Între 2-3 ani, pe baza celor citite, copilul poate deja să pună întrebări simple, cât și să răspundă la întrebări și să recunoască anumite imagini, să reproducă versuri din poeziile preferate sau chiar să participe activ la relatarea poveștii favorite împreună cu părintele-povestitor. Pe măsură ce copilul crește, interesul acestuia se mută către povești fantastice, iar părinții trebuie să fie atenți ce cărți pun la îndemâna copiilor lor pentru ca actul lecturii să fie cât mai eficient. Trecem astfel de la cărți cu imagini colorate și cărți de colorat la cărți cu povestiri scurte și poezii ușor de memorat, apoi la rezumate și aprecieri personale asupra cărților citite și ajungem la formarea unei biblioteci personale a copilului în care să fie cuprinse toate „comorile” de citit. Toate acestea, pentru a-l

³ Idem, *Curs de psihologia copilului*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963, p. 204-205, 277.

deprinde pe micuț cu munca intelectuală și pentru a forma și dezvolta gustul pentru lectură.⁴

Succesul la școală și, mai târziu, în viață începe acasă cu cele 10-20 de minute de lectură zilnică. Citind zilnic copilului între 2 și 5 ani, acesta acumulează informații și formează deprinderi. Printre beneficiile lecturii zilnice se numără:

Dezvoltarea unei relații strânse între părinte și copil. Pe măsură ce copiii cresc, crește și nivelul energiei lor, se joacă și aleargă mai mult, sunt într-o permanentă căutare. Momentele de lectură vor fi unele de relaxare, când se reface legătura intimă dintre părinte și copil, iar lectura va fi primită ca un cadou și nu ca o datorie.

Performanța la școală. Unul din avantajele principale ale lecturii copiilor antepreșcolari și preșcolari este că vor avea aptitudini mai dezvoltate pentru învățatură, în general. Aceștia vor face față mai bine și mai ușor tuturor provocărilor vieții de școlar. Este de așteptat ca un copil care articulează greu cuvintele și leagă propoziții încă și mai greu să nu reușească să înțeleagă matematica, științele sau celelalte discipline din școala primară.

Dezvoltarea capacității de exprimare, a unui vocabular bogat și deprinderea cu structurile gramaticale corecte ale limbii. Ascultând poveștile încă de la o vârstă foarte mică, copilul se obișnuiește devreme cu sunetele limbii materne și va încerca să le reproducă, acest lucru ducând implicit la o vorbire mai rapidă și mai corectă într-un timp mai scurt. Este important cititul cu intonație, interpretarea de roluri a părintelui pentru ca dialogurile să fie cât mai interesante și lectura să fie cât mai atractivă și plăcută.

Deprinderea cu modul în care **se citește o carte.** Copiii nu știu că un text se citește de la stânga la dreapta sau că imaginile și cuvintele sunt lucruri diferite. Ei vor învăța de asemenea să întoarcă paginile și vor lua contact cu cartea, vrând să o țină în mâini sau să o ducă la gură (când sunt foarte mici).

⁴ Silvia Dima, *Cei șapte ani de-acasă*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1992, p. 15-16.

Pentru această perioadă există „cărțile” speciale făcute din materiale textile și care scot diferite sunete.

Dezvoltarea gândirii logice, îmbunătățirea capacității de concentrare și a disciplinei. În urma lecturii timpurii, copilul va reuși mai devreme să înțeleagă concepte abstracte și să își folosească logica în diverse situații, să recunoască cauza și efectul sau să judece singur. Va face legături mai ușor între ceea ce se întâmplă în cărțile citite și realitatea înconjurătoare. Chiar dacă la început nu va reuși să se concentreze și să asculte o poveste până la sfârșit, pe măsură ce înțelege conținuturile poveștilor citite, apare și puterea de concentrare și disciplina mai puternică, reușește să fie atent și să rețină chiar acțiunea poveștilor. Toate acestea îi vor fi de mare ajutor atunci când va merge la școală.

Conștientizarea faptului că **cititul este o activitate plăcută.** Lectura timpurie îl va ajuta pe copil să vadă cărțile ca pe niște prieteni și nu va percepe cititul ca pe o obligație. Aceștia vor alege mai degrabă cărțile pentru petrecerea timpului liber decât jocurile video, calculatorul sau televizorul.⁵

Deși aceste avantaje par să fie de necontestat și de dorit pentru orice părinte, apar întrebări cum ar fi:

Cât timp să le citim copiilor și la ce vârstă să îi învățăm să citească singuri? Când încep copiii să înțeleagă ceea ce citesc și cât este de eficient să îi lăsăm singuri în acest demers? Chiar dacă răspunsurile la aceste întrebări par a fi destul de evidente, specialiștii au păreri împărțite în ceea ce privește deprinderea cititului la copiii până la vârsta de 5 ani.

Avantaje ale cititului la vârste fragede. Cititul se află în centrul educației formale și, de aceea, unii specialiști spun că există multe avantaje în a învăța copilul să citească de timpuriu, această deprindere fiind considerată cheia succesului academic al copilului. Câteva dintre beneficiile dezvoltării abilității de a citi cât mai devreme ar fi de natură neurologică, educațională, psihologică, socială și lingvistică.

⁵ *10 Reasons You Should Read to Your Kids;* sursa: www.earlymoments.com (4 ianuarie 2013).

Rațiuni neurologice. Cititul ajută la dezvoltarea creierului copilului. Este cunoscut faptul că în primii șase ani de viață, copiii învață mult mai repede decât în orice altă perioadă a vieții lor. Un copil sănătos se naște cu aproximativ 200 de miliarde de neuroni care, fiind stimulați corespunzător, sunt capabili să dezvolte până la 20.000 de dendrite și sinapse interneuronale, care acumulează informație. Aceste conexiuni, care sunt rezultatul direct al stimulării pe care copilul o primește prin primele experiențe de viață, formează baza a tot ceea ce învață copilul și a abilităților sale intelectuale.

Pe măsură ce părinții le vorbesc, le cântă sau le citesc copiilor, se întăresc legăturile neuronale existente și se formează altele noi. Atunci când copilul este învățat să citească singur, procesul învățării influențează profund întreaga funcționare și dezvoltare a creierului. Părinții joacă un rol extrem de important în acest demers nu doar prin inocularea abilităților de citire, dar, mai important, imprimarea pentru toată viața a dragostei pentru cunoaștere și lectură.

Rațiuni educaționale. Cititul asigură succesul academic timpuriu al copilului, ajută la întărirea dorinței de a învăța și conduce la note mai bune la orice disciplină școlară. Abilitățile lingvistice bine dezvoltate stau la baza tuturor cunoștințelor care urmează să fie acumulate, iar copiii care învață să citească la o vârstă fragedă vor avea o cultură generală mai vastă, vor avea un vocabular mai bogat și vor deveni cititori mai fluenți. Li se dezvoltă, de asemenea, atenția și puterea de concentrare. Aceștia vor putea recunoaște mai repede un număr mai mare de cuvinte, ceea ce îi va ajuta să învețe mai multe din și despre mediul în care trăiesc.

De asemenea, faptul că știi să citească îi va ajuta să perceapă mai ușor sensul celor citite. Tot ei devin cercetători competenți, capabili să studieze eficient și să extragă informații relevante din cărți, reviste, internet sau din alte surse de informare. Ei sunt cei care vor iubi lectura, vor acumula mai ușor cunoștințe decât colegii lor care nu au avut acces la cărți și vor continua să se autoperfecționeze pe tot parcursul vieții.

Rațiuni psihologice. Un copil care învață să citească de bunăvoie acasă, la o vârstă fragedă, alături de părinții lui, va câștiga mai multă

încredere în sine, cât și mai multă independență. Se maturizează mai repede, devine mai disciplinat, mai curios în ceea ce privește oamenii, locurile și lucrurile pe care le observă. Lectura expune copilul la situații care îl ajută să își dezvolte creativitatea și imaginația.

În timpul lecturii, imaginația copilului se desfășoară în libertate, iar mintea lui este stimulată mai mult decât dacă s-ar uita la televizor. O emisiune TV oferă totul copilului, iar acesta nu trebuie să își folosească mintea în vreun fel, pe când lectura unei cărți îi provoacă mintea să creeze propria poveste. Fiecare copil va pune o față diferită fiecărui personaj despre care citește, ceea ce îi stimulează mintea.

Copilul ar trebui lăsat să aleagă singur ceea ce dorește să citească, în funcție de ceea ce îl interesează cel mai mult. Nu este nevoie să alegem întotdeauna cărți educaționale pentru a fi eficiente. De cele mai multe ori copiii citesc de plăcere, ceea ce este de preferat întotdeauna față de petrecerea timpului în fața televizorului sau a calculatorului.

Un astfel de copil va avea un avantaj extraordinar în comparație cu colegii săi. Nu există nici o tensiune psihologică pentru copil să învețe să citească la vârsta de 2-3 ani. El poate fi învățat să citească puțin câte puțin, în fiecare zi, într-un mod plăcut. Și se poate opri înainte să obosească. Lectura se poate transforma într-un joc, într-o aventură mai degrabă decât o corvoadă, cum ar putea părea, în sistemul de învățământ. Comparând un astfel de copil cu unul care trebuie să învețe să citească într-o clasă aglomerată, la concurență cu colegii pentru a primi atenția învățătoarei, ne putem da seama care este efectul acestor lucruri asupra imaginii de sine a copilului văzându-i pe alții învățând mai repede decât el. Copilul care știe deja să citească va fi mai încrezător, va avea o imagine mai bună despre el însuși, va putea deveni un lider.

Rațiuni sociale. Încă de la vârste foarte mici, copiii au conștiință de sine, își dau seama cine este mai simpatizat dintre colegi și care sunt abilitățile fiecăruia. Astfel, în unele grădinițe, copiii care știu să citească pot fi răsplătiți cu mici premii și pot alege cărțile din care să li se citească, sunt încurajați chiar să scrie, să își ilustreze și să își citească cu voce tare propriile

lor povești. În unele școli, copiii care știu să citească sunt încurajați să îi ajute pe ceilalți copii care au rămas în urmă.

Copiii care citesc de la vârste mici se situează pe o treaptă superioară față de semenii lor, fiindu-le recunoscute abilitățile superioare. Asemenea experiențe îmbunătățesc imaginea de sine și încrederea în forțele proprii.

Rațiuni lingvistice. Cu cât învață să citească mai devreme, cu atât vor fi expuși mai repede la cărți mai diverse, la cunoștințe și idei noi. Rezultatul va fi vizibil sub forma unor abilități lingvistice mai bune, a unui vocabular mai bogat, a folosirii corecte a regulilor gramaticale, a unei comunicări orale și scrise mai bune. Acești copii își vor putea expune cunoștințele, observațiile și experiențele mult mai ușor, vor avea rezultate mai bune la învățatură, mai ales în clasele primare.⁶

Părerii contra cititului de la vârste fragede

Cu toate avantajele arătate mai sus, există specialiști care consideră că fiecare lucru trebuie făcut la timpul potrivit.

Lilian Katz, profesor de pedagogie la Universitatea Illinois, la o conferință internațională susținută la Universitatea Oxford în anul 2007, este de părere că preșcolarii sub vârsta de 7 ani ar fi prea mici pentru a învăța să citească sau să scrie.

„Pe termen scurt poate părea un lucru bun să îi învățăm pe copiii mici să citească, dar pe termen lung aceste abilități nu își demonstrează eficiența. Pentru mulți copii este prea devreme să învețe să citească la vârsta de 5 ani,” a declarat L. Katz.⁷

Începând cu anul 2007, timp de 3 ani, Dr. Sebastian Suggate a condus o cercetare pe această temă la Universitatea din Otago, Noua Zeelandă. Dr. Suggate a primit o bursă pentru cercetare postdoctorală din partea Asociației Humboldt din Germania la Universitatea din Würzburg, Bavaria pentru a-și continua studiile referitoare la educația copiilor. Dr. Suggate a început

⁶ *Benefits of Early Reading - Why teach your child to read?*; sursa: www.teachreadingearly.com (4 ianuarie 2013).

⁷ *Children enjoy being read to from an early age*; sursa: www.kumon.co.uk (4 ianuarie 2013).

această cercetare deoarece nu a găsit nimic relevant pe această temă, în afară de un studiu slab documentat din 1974.

Cercetarea a cuprins trei studii, unul internațional și două în Noua Zeelandă, iar concluziile acestora, se susțin reciproc: nu se observă nici o diferență între copiii care învață să citească devreme (de la vârsta de 5 ani) sau târziu (de la vârsta de 7 ani) în momentul în care aceștia termină ultimul an al școlii primare, la 11 ani. Totuși, oamenii - părinți sau educatori - insistă că cititul de la vârste mici aduc avantaje semnificative în viitorul copiilor. De aceea, a recunoscut că este surprins de rezultatele cercetării sale.

„Pentru că cei care încep să citească mai târziu învață prin joc și interacțiuni cu adulții, învățarea lor pe termen lung nu este dezavantajată. Mai degrabă, aceste activități pregătesc bine terenul pentru dezvoltarea ulterioară a abilităților de citire,” spune Dr. Suggate.

„Astfel, această cercetare ridică întrebarea: dacă nu există avantaje ale deprinderii cititului de la vârsta de 5 ani, ar putea exista dezavantaje ale deprinderii cititului înainte de această vârstă? Cu alte cuvinte, i-am putea amâna,” spune cercetătorul.

Aceste date au fost obținute pe baza a trei studii desfășurate pe parcursul a trei ani. În primul rând, Dr. Suggate a analizat datele adunate în anul 2006, ca parte a unui studiu PISA, din 54 de țări și a descoperit că, până la vârsta de 15 ani, nu se mai putea vedea niciun avantaj al deprinderii cititului la vârsta de 5 ani. Studiul său a fost publicat în ***International Journal of Educational Research***.

Apoi, a condus două studii bazate pe cercetări făcute doar în Noua Zeelandă. Au fost comparate abilitățile de citire ale unui număr de 54 de copii care urmaseră cursurile Școlilor Rudolf Steiner, care învață să citească la 7 ani, cu ale unui număr de 50 de copii din școlile de stat, care învață să citească la 5 ani. Copiii au fost testați la vârsta de 12 ani la școli de stat din Dunedin, Christchurch și Hastings.

Studiul s-a bazat pe date privind mediul familial, situația economică a părinților, educația acestora, rezultatele școlare ale copiilor, dezvoltarea vocabularului, etnia și sexul. Li s-au testat fluența citirii și înțelegerea textului și s-a descoperit că cei care și-au însușit cititul mai târziu au recuperat și au ajuns la aceleași rezultate ca și cei care începuseră mai devreme cu 2 ani.

Cel de al treilea și ultimul studiu al Dr. Suggate a fost unul longitudinal care a urmărit dezvoltarea abilităților de citire începând cu prima zi până la sfârșitul învățământului primar și diferențele între metodele aplicate de învățători și curriculum-ul din cele două tipuri de școli care să fi dus la același nivel al cititului până la 12 ani.

Pe lângă verificarea aceluiași variabile, ca situația economică a familiilor, educația părinților, sexul, etnia și mediul familial, acest studiu a urmărit, prin chestionare, abilitățile copiilor de receptare a limbilor străine și modul în care profesorii predau pentru ca elevii să își însușească cititul. S-a urmărit de asemenea timpul acordat activităților de citire comparativ cu celelalte activități din timpul cursurilor. În acest ultim studiu, copiii au fost împărțiți în trei grupe pe baza abilităților lor de citire. Se pare că, încă începând cu 8-9 ani, cei care aveau performanțe mai slabe au reușit să recupereze și să îi prindă din urmă pe cei care au început să citească mai devreme.

În urma rezultatelor controversate ale acestor studii, cercetătorul a declarat: „*A fost un moment foarte emoționant și neașteptat. Rezultatele au fost aceleași cu cele ale primelor două studii și nu s-au înregistrat diferențe între abilitățile de citire ale copiilor la vârsta de 11 ani.*”

„*Această cercetare accentuează importanța vorbirii și învățării de la vârste mici și, în același timp, demonstrează lipsa de importanță a dezvoltării abilităților de citire de la vârste fragede.*”

„*De fapt, dezvoltarea vorbirii este, în multe cazuri, un factor determinant mai important pentru dezvoltarea cititului, decât deprinderea cititului la vârste mai mici. În al doilea rând, acest studiu ar trebui să îi facă pe educatori, profesori și părinți să reanalizeze lucrurile importante pentru copiii de 6-7 ani și, în al treilea rând, ar putea să îi liniștească pe părinții ai căror copii au dificultăți în deprinderea cititului. Situația este mai complicată decât pur și simplu deprinderea abilităților de citire de la o vârstă mică.*”⁸

Această părere este împărtășită și de medicul pediatru Dr. Christopher Green care, în cartea sa *Toddler Taming - A Parents' Guide to the First*

⁸ *Research Finds no Advantage in Learning to Read from Age Five*; sursa: www.voxy.co.nz (4 ianuarie 2013).

Four Years, își expune părerea de expert, inclusiv cu privire la deprinderea abilităților de citire sub vârsta de 6 ani. Acesta consideră că nu este indicat să încercăm să creștem mici Einstein-i. Desigur, trebuie încurajați copiii cărora le place să învețe, dar nu trebuie exagerat în acest sens. Și, probabil, la vârstele mici, este de dorit dezvoltarea altor calități care să îl ajute pe copil în anii ce urmează. Un copil ar trebui să poată comunica ușor, să fie energic, să aibă încredere în sine și în alții, să își dezvolte sensibilitatea, iubirea față de viață și să observe cu atenție mediul în care trăiește.

Dr. Green vorbește despre pericolul pe care îl poate reprezenta cititul la o vârstă prea mică: fiind forțați să facă acest lucru prea devreme, unii copii dezvoltă o adevărată repulsie față de această activitate și apare sentimentul de împotrivire care va împiedica apropierea de lectură și de carte. Desigur, în multe cazuri, este imposibilă încercarea de a învăța un copil să citească pentru că preocupările sale sunt în cu totul alte domenii, specifice vârstei. Dr. Green îi îndrumă pe părinți să îi lase pe copii să își trăiască această perioadă frumoasă din viață pentru că este, și așa, prea scurtă.

Dacă ne întrebăm de ce nu ar fi în beneficiul copilului de 4 ani să învețe să citească, Dr. Green ne demonstrează că, în cazul acestora, putem vorbi despre „memoria fotografică” și de exerciții de învățare pe de rost care nu sunt eficiente pe termen lung și nici nu prezic rezultate strălucitoare în viitor. Copiii pot fi învățați să recunoască cuvinte încă de la vârsta de 3 ani. Pentru părinți acest lucru poate părea extraordinar, dar este vorba doar despre recunoașterea anumitor șabloane: se folosesc cartonașe pe care sunt scrise diferite cuvinte pe care copilul le recunoaște și este imediat recompensat. Medicul spune că, în același mod, sunt învățați și porumbeii sau maimuțele să recunoască diferite forme, desigur la un nivel mai scăzut. Pentru a citi corect, copilul trebuie să fie capabil să analizeze cuvântul: să pronunțe literele, să aplice reguli și excepții ale acestora și, abia apoi, va putea să pronunțe corect cuvântul întreg. Abia după ce copilul reușește să stăpânească aceste aptitudini, va putea să citească cu ușurință cuvinte necunoscute. În acest mod funcționează mintea adultului, la care se adaugă și înțelegerea textului. Din păcate, spune Dr. Green, creierul uman nu este

suficient de matur pentru a putea face toate aceste lucruri înainte de vârsta de 6 ani și, abia atunci, se poate vedea cine va stăpâni bine cititul. Și toate acestea nu au prea mare legătură cu numărul de cuvinte pe care copilul a reușit să le recunoască la vârsta de 5 ani. Dr. Green consideră că un copil care este capabil să stea liniștit, să se concentreze și să învețe diverse lucruri la vârsta de 4 ani este mai probabil să aibă succes la școală, mai ales dacă are alături părinți interesați de educația lui. Însă, cititul la această vârstă este un semn de inteligență, dar nu este elementul determinant al succesului său academic.⁹

Oricare ar fi rezultatele cercetărilor, părinții sunt cei care își pot observa cel mai bine copiii și vor ști care sunt cele mai bune activități de introdus în programul zilnic al acestora. Este, în primul rând, datoria lor să își stimuleze copiii pentru a avea rezultate excepționale în viitor, iar între metodele alese trebuie să se regăsească și lectura cărților. Accesul timpuriu la cărți și lectură va determina, într-o mare măsură, nivelul interesului față de cunoaștere pe tot parcursul vieții.

⁹ Dr. Cristopher Green, *Toddler Taming - A Parents's Guide to the First Four Years*, Londra, Editura Vermilion, 1992, p. 228-231.